

УДК 631.6.02:631.11

Вишне夫ська О.М.*доктор економічних наук, професор
Миколаївського національного аграрного університету***Волошиновський С.В.***магістр обліково-фінансового факультету
Миколаївського національного аграрного університету***Човага С.В.***магістр обліково-фінансового факультету
Миколаївського національного аграрного університету*

ПРИРОДНО-РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА

NATURAL RESOURCE DEVELOPMENT AGRICULTURAL SECTOR

АНОТАЦІЯ

Розкрито сутність поняття, значення природно-ресурсного забезпечення як основи ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств. Зазначено класифікаційні види природно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Визначено складники формування природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектора економіки. Викладено основні чинники впливу аграрного сектору на навколишнє середовище за рівнями. Обґрунтовано напрями раціонального використання природно-ресурсного потенціалу.

Ключові слова: природно-ресурсне забезпечення, природокористування, екосистема, екологоорієнтований розвиток, екологічна політика.

АННОТАЦИЯ

Раскрыты сущность понятия и значение природно-ресурсного обеспечения как основы эффективного развития сельскохозяйственных предприятий. Указаны классификационные виды природно-ресурсного потенциала сельскохозяйственных предприятий. Определены составляющие формирования природно-ресурсного обеспечения развития аграрного сектора экономики. Изложены основные факторы влияния аграрного сектора на окружающую среду по уровням. Обоснованы направления рационального использования природно-ресурсного потенциала.

Ключевые слова: природно-ресурсное обеспечения, природопользования, экосистема, экологоориентированное развитие, экологическая политика.

ANNOTATION

The essence of the concept, the importance of natural resource support, as the basis for the effective development of agricultural enterprises, is revealed. The classification types of natural resource potential of agricultural enterprises are indicated. The components of the formation of natural resource support for the development of the agrarian sector of the economy are determined. The main factors influencing the agrarian sector's environmental impact on the levels are described. The directions of rational use of natural resource potential are substantiated.

Keywords: natural resource support, nature management, ecosystem, ecologically oriented development, environmental policy.

Постановка проблеми. На будь-якому етапі розвитку сільськогосподарських підприємств їх функціонування неможливе без залучення у виробничий процес природних ресурсів. Природно-ресурсне забезпечення є важливим чинником, складники якого використовуються у виробничому процесі, здійснюють вплив на результати діяльності, конкурентні позиції підприємств.

Сільське господарство – одна з основних і життєво важливих галузей національної еко-

номіки, проте більшість науковців віддає першість аграрному сектору за рівнем негативного антропогенного навантаження на природно-ресурсний потенціал. Це пов'язано, насамперед, із територіальною поширеністю його ланок та інтенсифікацією виробництва.

Саме тому в умовах негативного впливу на природне середовище, нераціонального використання природних ресурсів, значної концентрації забруднюючих речовин виникає необхідність збереження природно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, що відіграє провідну роль у зниженні рівня екологічних ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання природно-ресурсного забезпечення досліджувалося у наукових працях багатьох учених, серед яких: Н. Бобровська, В. Борисова, О. Літвак, М. Назаркевич, В. Горлачук, С. Дорогунцов, Б. Данилишин, Л. Мельник, С. Рогач, А. Сердюк та ін. Проте проблема є надзвичайно актуальною і нагальною з огляду на посилення негативних тенденцій у екосистемах та потребує подальших досліджень.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних засад природно-ресурсного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств, виявленні причинно-наслідкових залежностей у використанні природних ресурсів за видами, обґрунтуванні напрямів щодо їхнього раціонального використання, формування, збереження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під поняттям «ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств» розуміють сукупність матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових ресурсів, включаючи здатність підприємства ефективно використовувати всі види ресурсів. Ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств – це сукупність взаємопов'язаних ресурсів, які використовуються для виробництва продукції [8]. Величина цього потенціалу визначається обсягом окремих видів ресурсів (земельних, матеріальних і трудових), які перебувають у розпорядженні підприємства і дають змогу

досягати поточних та стратегічних цілей підприємства.

У загальній сукупності ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств велике значення має природно-ресурсне забезпечення, оскільки ефективність розвитку сільськогосподарських підприємств визначається рівнем і станом забезпечення природними ресурсами, здатністю до їхнього ефективного використання у процесі господарської діяльності підприємств [1].

Природні ресурси дають змогу забезпечувати потреби підприємств у процесі виробництва сільськогосподарської продукції. Відповідно до найбільш поширеного трактування, під природними ресурсами розуміють тіла й сили природи, які за певного рівня розвитку продуктивних сил можуть бути використані для задоволення потреб суспільства. Класифікаційні види природно-ресурсного потенціалу представлено на рис. 1.

Аграрне виробництво є однією з основних галузей національної економіки, сільськогосподарські товаровиробники приймають участь у формуванні продовольчої безпеки та експортного потенціалу країни. Однак сільськогосподарське виробництво є водночас одним з основних дестабілізуючих чинників впливу на природне середовище, ґрунт, водні ресурси.

Проблема забезпечення стійкого екологічного стану ресурсного потенціалу залишається актуальною для всіх регіонів України. Практично всі поверхневі та значна частина підземних водних ресурсів, особливо у районах розміщення сільськогосподарських підприємств, відчувають антропогенний вплив, що проявляється у забрудненні, виснаженні та деградації водних об'єктів.

Вплив аграрного сектора на довкілля має тенденцію до зростання, у тому числі через надмірну розораність території, глибоку оранку, хімізацію, високу концентрацію виробництва тощо.

Визначено, що одним із важливих чинників ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств є достатній рівень природно-ресурсного потенціалу. Забезпечення і відновлення природно-ресурсного потенціалу – це основа не тільки економічного зростання, а й відновлення їхнього первинного природного стану. Ефективне використання природно-ресурсного потенціалу повинно передбачати максимально можливе задоволення потреб суспільства від залучених природних ресурсів за видами і збереження їхнього природного стану.

Рациональне використання водних, земельних та лісових ресурсів ґрунтується на визначенні допустимих меж їх використання у

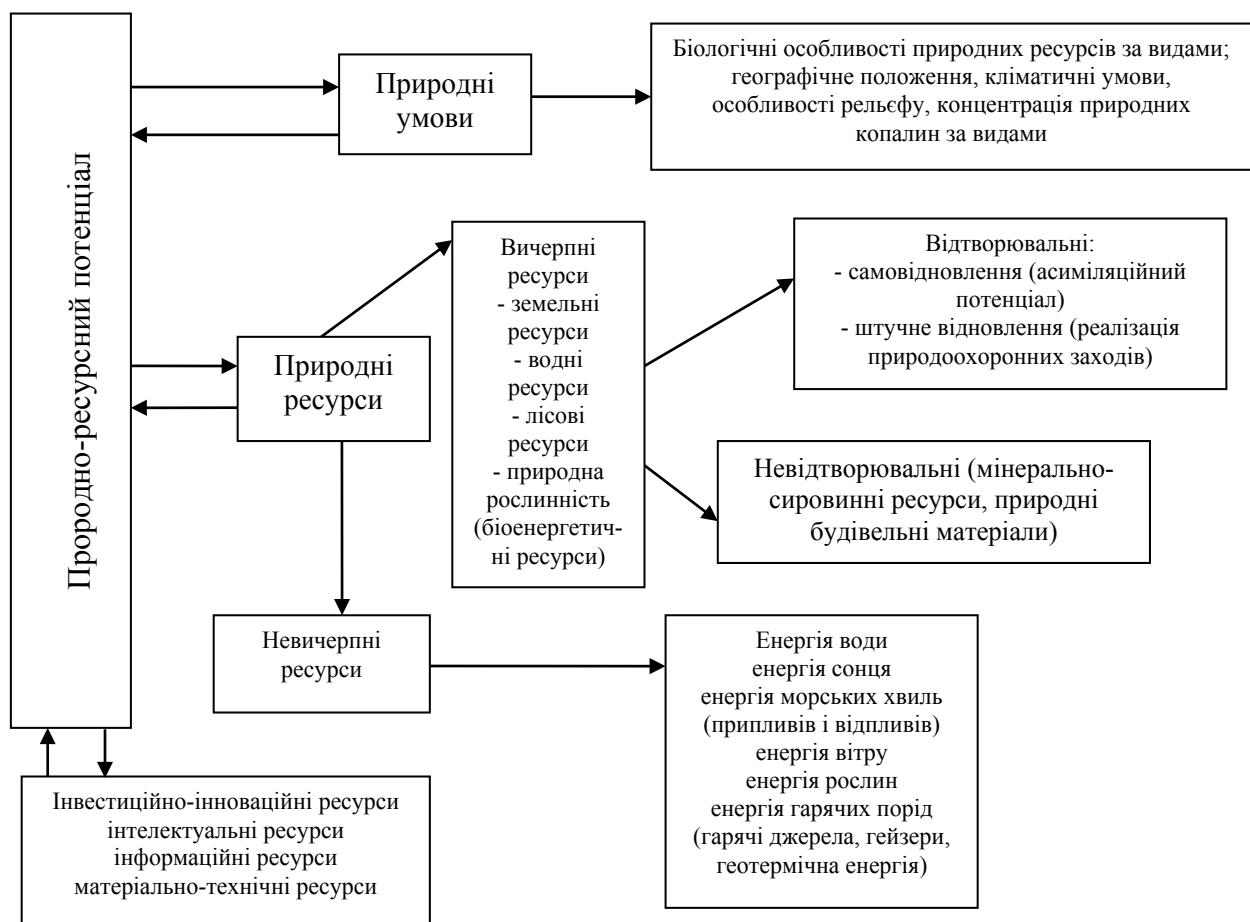

Рис. 1. Класифікаційні види природно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств [1; 2]

I рівень	II рівень	III рівень
Деградація ґрунту внаслідок інтенсифікації землеробства та збільшення техногенного навантаження на земельні ресурси	Застосування засобів хімізації, перезволоження, заболочення, подвійне засолення, підкислення, дефляція, водна ерозія й осолонцювання призводять до погіршення якості земель, спричинюють збільшення крутизни схилів, посилюють їх нестійкість, викликають замулення	Забруднення водних, земельних ресурсів, атмосфери внаслідок вирощування сільськогосподарських культур із порушенням технологій

Рис. 2. Основні чинники впливу на навколишнє середовище за рівнями [2; 4]

напрямі раціонального природокористування, що сприяє збереженню ресурсів і забезпеченню відносної стійкості екосистем у подальшому використанні.

Виявлено, що формування умов щодо розвитку аграрного сектора залежить від природно-кліматичних умов окремих територій, географічного положення, природно-кліматичних факторів, галузевих і структурних особливостей, інтенсивності використання ресурсів за видами. Особливості формування і використання природно-ресурсного потенціалу мають системний зв'язок із виробничими процесами, а саме з поєднанням матеріальних, природних (біологічних) елементів, які формують відповідні результати діяльності і екологічні переваги [3].

Саме тому подальший розвиток галузі має тісний зв'язок з активізацією екологічних пріоритетів у напрямі забезпечення відповідного балансу природних ресурсів за видами з урахуванням їх біологічних особливостей за окремими природно-районованими зонами, які здатні забезпечити нарощування валового виробництва сільськогосподарської продукції за мінімального негативного впливу на навколишнє середовище за умови реалізації комплексу природоохоронних заходів, залучення «екоінновацій» [3].

Складники формування природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектора економіки включають усі групи факторів впливу – від історичних до фінансових, що відображає їхній взаємозв'язок і взаємозалежність у просторі та часі. Саме тому під час проведення аналітичної оцінки і виявлення потенційних можливостей у розвитку галузі враховують усі особливості регіональних екосистем. Природно-ресурсне забезпечення галузі ґрунтується на спроможності природних систем нейтралізувати негативний вплив від використання природних ресурсів за видами у виробничому процесі й поновленні якісних компонентів природного середовища.

Сучасний екологічний стан змушує переходити до активної екологічної політики. Саме тому оптимізація використання ресурсів повинна ґрунтуватися на запровадженні дієвих екологічних програм, які спрямовано на обме-

ження негативного впливу на навколишнє середовище і збереження біологічних особливостей екосистем.

Висновки. Реалізація механізму регіонального природокористування і розвитку аграрного сектора має базуватися на можливостях оптимізації природно-ресурсної основи, активізації заходів з екологізації виробництва для забезпечення самоочищення території і зниження негативного впливу на навколишнє середовище й окремі екосистеми. Головними компонентами реалізації механізму є: правові засади, система відносин власності на природні ресурси за видами, систему інститутів, економічні інструменти. Механізм природокористування реалізується через інструменти екологічного регулювання. Економічні інструменти розглядаються через активізацію технологічного оновлення виробництва і залучення інвестиційно-інноваційного капіталу для переорієнтації на екологобезпечний розвиток аграрного сектора.

Отже, природно-ресурсне забезпечення аграрного сектора – це рівень і стан забезпечення природними ресурсами, здатністю до їхнього ефективного використання у процесі господарської діяльності підприємств.

Слід урахувати, що природно-ресурсне забезпечення аграрного сектора ґрунтується на спроможності природних систем нейтралізувати негативний вплив і поновити якісні компоненти природного середовища, окремі елементи природно-ресурсної основи. Раціональне використання природних копалин, водних, земельних, лісових ресурсів ґрунтується на визначенні допустимих меж їх використання у напрямі досягнення рівня ощадного природокористування, що сприяє збереженню ресурсів і забезпеченню відносної стійкості екосистем у подальшому використанні.

Доцільним є запровадження екологоорієнтованого розвитку галузей економіки для мінімізації екологічних ризиків, що потребує дотримання екологічних норм із метою зменшення й усунення небезпечних наслідків, збереження навколишнього середовища, залучення додаткового капіталу і орієнтації розвитку в біоекономічну площину.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бобровська Н.В. Еколого-економічні аспекти використання природних ресурсів / Н.В. Бобровська // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2013. – Вип. 4. – Т. 1. – С. 70–78.
2. Вишневська О.М. Екологоорієнтований підхід у забезпеченні сталого розвитку аграрного сектору / О.М. Вишневська, Н.В. Бобровська // Економіст. – 2013. – № 6. – С. 46–49.
3. Вишневська О.М. Природно-ресурсна основа розвитку аграрного сектора: теоретичні і практичні аспекти : [монографія] / О.М. Вишневська, Н.В. Бобровська. – Миколаїв, 2015. – 180 с.
4. Вишневська О.М. Ресурсний потенціал підприємств сільських територій : [монографія] / О.М. Вишневська. – Миколаїв, 2009. – 248 с.
5. Вишневська О.М. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: соціально-економічні та екологічні аспекти : [монографія] / О.М. Вишневська. – Миколаїв, 2011. – 436 с.
6. Вишневська О.М. Екологоорієнтований підхід у використанні та збереженні природно-ресурсного потенціалу регіону / О.М. Вишневська, О.А. Літвак // Економіст. – 2012. – № 6. – С. 42–43.
7. Котикова О.І. Тенденції вітчизняного землекористування та закономірності переходу його до моделі стійкого розвитку / О.І. Котикова // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2008. – Вип. 4(47). – С. 66–70.
8. Офіційний сайт Міністерства екології та природних ресурсів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua>.
9. Саблук П.Т. Координаційні напрями вирішення економічних проблем в АПК / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С. 3–8.